

Jahongir JABBOROV,
O'zbekiston Milliy universiteti o'qituvchisi
E-mail: jahongirjabborov802@gmail.com

GulDU dotsenti, PhD D.Xolnazarova taqrizi asosida

NEW UZBEKISTAN IS A PLACE OF WIDE OPPORTUNITIES FOR EMPLOYMENT OF NEEDY YOUTH

Annotation

The article provides information about the current problems and solutions, prospects of ensuring the employment of needy young people in New Uzbekistan.

Key words: Employment, unemployment, productive employment, youth employment, passive, active.

НОВЫЙ УЗБЕКИСТАН – МЕСТО ШИРОКИХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ДЛЯ ТРУДОУСТРОЙСТВА МАЛООБЕСПЕЧЕННОЙ МОЛОДЕЖИ

Аннотация

В статье представлена информация о текущих проблемах и решениях, перспективах обеспечения занятости малообеспеченной молодежи в Новом Узбекистане.

Ключевые слова: Занятость, безработица, продуктивная занятость, занятость молодежи, пассивная, активная.

YANGI O'ZBEKISTON – EHTIYOJMAND YOSHLAR BANDLIGINI TA'MINLASHNING KENG IMKONIYATLARI MASKANI

Аннотация

Maqolada Yangi O'zbekistonda ehtiyojmand yoshlar bandligini ta'minlashning dolzarb muammolari va yechimlari, istiqbollari haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Bandlik, ishsizlik, samarali bandlik, yoshlar bandligi, passiv, aktiv.

“Yoshlar kelajagi bilan bog'liq har qanday vazifa birlamchi ahamiyatga ega”.

Prezident Sh.Mirziyoyev.

Kirish. Bugun Yangi O'zbekistonni barpo qilish, uchunchi renessansni amalga oshirishda mamlakatimiz yoshlariga alohida e'tibor, qolaversa, qo'llov choralari ham alohida ahamiyatli amaliy harakatlarni talab qiladi. Bunda faqatgina qonunlar qabul qilishgina emas, balkim shu qonunlarning amalda to'liq va samarali ishlashi uchun davlat va nodavlat tashkilotlari, ularning xizmatchilari, jamiyat va uning a'zolari birdek mas'uldirlar.

“Davlat yoshlarning shaxsiy, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy, ekologik huquqlari himoya qilinishini ta'minlaydi, ularning jamiyat va davlat hayotida faol ishtirok etishini rag'batlantiradi.

Davlat yoshlarning intellektual, ijodiy, jismoniy va axloqiy jihatdan shakllanishi hamda rivojlanishi uchun, ularning ta'lim olishga, sog'lig'ini saqlashga, uy-joyga, ishga joylashishga, bandlik va dam olishga bo'lgan huquqlarini amalga oshirish uchun shart-sharoitlar yaratadi”[1]. Haqiqatdan ham bosh qomusimizning XIV bobi “Oila, yoshlar va va bolalar” deb nom olib, yoshlar uchun alohida moddalarning shakllanishi ijtimoiy davlatning va yangicha talqindagi uyg'onish davrida yuksalayotgan davlatdan darak beradi. Aholining ijtimoiy ehtiyojmand toifalari — ijtimoiy himoyaga muhtoj bo'lgan va ish topishda qiyalayotgan hamda mehnat bozorida teng sharoitlarda raqobatlasha olmaydigan shaxslar[2], ehtiyojmand yoshlar esa ijtimoiy daftarlarda ro'yxatda turuvchi (“Yoshlar daftari”, “Mehr daftari”) ishsiz va ish topishda muammolarga ega bo'lganlarni nazarda tutamiz.

Bola tug'ilganidan boshlab, 30 yoshgacha bo'lgan davrda uni har tomonlama qo'llab-quvvatlaydigan, hayotda munosib o'rin topishi uchun ko'mak beradigan, yaxlit va uzluksiz tizim yaratiladi. Yosh avlodni har tomonlama barkamol etib voyaga yetkazish uchun sarflangan sarmoya jamiyatga o'n, yuz barobar ko'p foyda keltiradi[3]. Haqiqatdan ham yurtboshimizning ushbu ta'kidlarida jon bor, albatta. Kapitallarning eng yaxshisi

farzandlarga tikilgan, ularning bilim va kasb va hunariga qaratilgan sarmoyalar eng oqil va maqbul tanlovdir. Bugun farzandlarimiz kasb va hunarli bo'lishsa, ilmiy va ziyoli bo'lib, ta'lim-tarbiya olsalar, bu albatta kelajakda o'z samarasini beradi. Bundan tashqari yurtboshimizning 2016-yilda ilk bora imzo chekkan “Yoshlarga oid davlat siyosati” qonunimiz ham yoshlarga qanchalar e'tibor va ko'mak berilishini ko'rsatib, fikrimizni dalillaydi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Bandlik va ishsizlik insonning ijtimoiy-iqtisodiy holati bo'lib, u o'zida ertangi kunga nisbatan ishonch yoki ishonchsizlik, umid yoki umidsizlik, daromad yoki daromadsizlik kabi tushunchalar bilan hamohang ravishda keladi. Bandlik va ishsizlik, ehtiyojmand yoshlar bandligi va ishsizligi bo'yicha ko'pgina iqtisodchilar, sotsiolog olimlar o'z nazariyalari, ilmiy qarashlarida va asarlarida bir qator yondashuv va fikrlarini asoslab berishgan. Ehtiyojmand yoshlar ishsizligini oldini olishga oid bo'lgan tadbirkorlikni rivojlantirish va yoshlarni mehnatga rag'batlantirish sharoitida byudjet mablag'larini taqsimlash va ularni boshqarishning o'ziga xos jihatlari bilan zamonaviy bo'shatish sharoitida mehnat bozori uchun ishsizlik muammolari va oqibatlarini o'rganishda dunyo sotsiolog olimlari K.Marks[4], D.Keyns, A.Maslou[5], Devid Makklelland, Gertsberg nazariyalarida, qolaversa, mehnat sotsiologiyasida Rybkin V. [6], Stukova D.E. [7], Nekrasova S.S. [8], Isina M.E. [9], Shayxova K.D. [10], Esieva I.V. [11], Savina T. [12] va boshqalar ilmiy faoliyatida ham ko'rishimiz mumkin.

Bundan tashqari A.Navoiy bobomizning “Quyoshlik istasang, kasb kamol et” degan hikmatlari, rossiyalik sotsiolog P.Sorokinning tabaqalashuvda ildamlovchi shaxslar ta'lim, ilm (oliy ma'lumotlilik) va tadbirkorlik faoliyatlari bilan shug'ullanuvchilar ekanligini ta'kidlaydi.

Bizga ma'lumki, “Yoshlikda olingan bilim, o'rganilgan kasbu – hunar toshga o'yilgan naqsh kabidir” degan otaboblarimizdan qolgan mashhur bir o'git bor. Inson yoshlikda

qancha kasb va hunar egasi bo'lsa shunchalik hayot darajasi yaxshilanishi, turmushi farovon bo'lishi, eng muhimi o'ziga ishonch va qattiyati yuksalishi tabiiy holdir.

Yoshlar o'rtasida bandlikni ta'minlash va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash masalasi e'tiborimiz markazida bo'ladi. Ehtiyojmand oilalarning farzandlari, chin yetim, nogironligi bo'lgan va davolanishga muhtoj bolalarga alohida mehr-muruvvat ko'rsatish bo'yicha yangi tizim joriy etiladi[13]. Yurtboshimizning quyidagi ta'kidovlari faqatgina parlamentga murojaat yoki asarda keltirilibgina qolgani yo'q, albatta. Bugun jamiyatimizda bir qator tizimlarimiz butkul isloh etildi, fuqarolar bilan ishlash mexanizmlarini tubdan o'zgartirildi. Fuqarolarning dardi va qadri uchun sa'y – harakatlar amalga oshirilib borilmoqdadir. Shu o'rinda institutsional muassasa bitiruvchilari, kam ta'minlangan oilalar farzandlari, ijtimoiy daftarlar("Mehr" va "Yoshlar"daftarida turuvchi yoshlar(ishsiz yoshlar va h.k.) ushbu islohotlar obekti sifatida alohida o'ringha ega ekanligi ta'kidlashimiz lozimdir. Oddiy misol, bugungi kunda O'zbekistonda 11 162 nafar yetim va ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalar, o'spirin va o'smirlar mavjud, ularning 80 foizidan ortig'i ijtimoiy yetim hisoblanishadi. Kam ta'minlangan oilalar Respublika 12-15 foiz ekanligini e'tirof etsak, qolaversa, ular oilalaridagi yoshlarning hayotini ham bir o'ylasak, 15,1 foiz yoshlarning ishsiz ekanligini ta'kidlasak, muammolarimiz qayerda va yana qaysi jihatlariga e'tibor berishimiz oydinlashadi, albatta.

Bugun mamlakatimizda qariyb 10 millionga yaqin 14 yoshdan 30 yoshgacha bo'lgan yoshlarimiz bor, shulardan "Yoshlar daftari" da turuvchi yoshlar soni Respublika bo'yicha 40 130 nafarni tashkil etadi[14]. "Yoshlar daftari" - ijtimoiy, iqtisodiy, huquqiy, psixologik qo'llab-quvvatlashga, bilim va kasb o'rganishga ehtiyoji va ishtiyoqi bo'lgan, ishsiz yoshlarning muammolarini aniqlash, bartaraf etish va nazoratini olib borish bo'yicha ma'lumotlar bazasi hisoblanadi[15]. Respublikamiz yoshlarining murojaatlarini shu jumladan, yoshlardaftari.uz sayti orqali, 1093 qisqa raqami va @yoshlardaftari_bot telegram boti hamda elektron platformasi orqali ular muammolariga amaliy yechimlar berilmoqda. Qo'shimchasiga aytishimiz mumkinki, 2022-yil yanvar oyidan Prezidentimiz farmonlariga asosan har bir qishloq, shahar, tumanlarimiz, ovul va chekka hududlarimiz mahallalarida yoshlar yetakchilari lavozimi joriy etilgani, undan so'ng har bir mahallada "hokim yordamchilari" lavozimining joriy etilib yetakchilar bilan hamkorligining o'rnatilganligi yoshlarga, ehtiyojmand yoshlarga nisbatan e'tiborni ko'rsatadi. Bu kasb egalari, qolaversa, hududiy bandlik markazlari xodimlari, ijtimoiy xodimlar ehtiyojmand yoshlarning turli muammolarini hal qilishga doir xizmatlarini ko'rsatib kelmoqdalar.

Shu bilan bir qatorda bugun globallashuv sharoitida, jumladan, hayotiy tendensiyalarning tezlashuvi, ijtimoiy hayotdagi o'zgarishlar, insoniyat, yoshlar oldidagi katta hayot yo'lidagi sinovlar albatta ular bilan ishlash tizimining yanada takomillashirilishini taqozo etadi.

O'zbekistonda 2022-yil 1-yanvar holatiga ko'ra:

1-rasm.

Yoshlar – O'zbekistonning eng katta boyligi, bebaho xazinasi"[15]. Qarangki, yurtboshimiz Sh.Mirziyoyev o'z murojaatlarida davlatimizning boyligi, oltinimiz yoki qazilma boyliklarimiz, boshqa jihatlariga emas aynan yoshlar ekanligida deb ta'kidlaganliklari diqqatga sazovordir. So'z isboti bilan deganlaridek, bugungi kunda ta'lim sohalar(maktabgacha ta'lim, xalq ta'limi, oliy ta'lim), bandlik xizmati, agentliklar, mahallalar, NNTlar, xususiy tashkilotlarning barchasi yoshlarga qo'llov va ularga imkoniyat va shart-sharoitlarni yaratishdan iboratdir. Qolaversa, qonunchiligimizda kambag'al fuqarolar, yoshlar va xotin-qizlarni kasb-hunarga, chet tillari yoki tadbirkorlik ko'nikmalariga o'qitishni zimmasiga olgan, o'quv dasturi va qo'llanmalariga ega, o'qish jarayonida axborot-kommunikatsiya vositalaridan va innovatsion o'qitish uslublaridan keng foydalanadigan nodavlat kasb-hunarga o'qitish muassasasini aniqlash[16] kabi tashabbus va ko'rsatmalarining bir qatorligi alohida o'rinli.

2023 – yil 1-iyundan boshlab, Ijtimoiy himoya milliy agentligining ijtimoiy xodimlari:

psixosotsial xizmat ko'rsatish tizimini tashkil qilishni;
alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari bitiruvchilarini turli tashkilotlar tomonidan taqdim qilingan ijtimoiy xizmatlar, yo'llanma va so'rovlari asosida psixologik salomatlik, zarur ko'nikma va ta'lim olish, kasbga, ishga va tadbirkorlik qilishga yo'naltirish tizimini yo'lga qo'yishni joriy qilishgan[17].

Bugun mahallalardagi yoshlar yetakchilari, hokim yordamchilari ham o'zlarining lavozim yo'riqnomalariga ega bo'lishib amalda ishlab kelishmoqda, lekin, keys menejment, valantyorlik va superviziya kabi bilim va malakalarga ega ijtimoiy ishchi xodimlarning bu boradagi faoliyatlari yanada muhimroq va samaraliroq bo'ladi, deb ayta olamiz. Sababi keys menejment orqali xizmat oluvchilar (jumladan, ehtiyojmand yoshlar) bilan ishlashda ularning alohida xususiyat va muammolari hisobga olinadi va aniq vaqtda reja asosida, hamkorlik asosida xizmat oluvchilar muammolari hal etiladi.

Ehtiyojmand yoshlar bandligining yechimlari sifatida quyidagilarni misol keltirish mumkin:

- ehtiyojmand yoshlar mehnat bozorining xususiyatlari va dinamikalarini aniqlash;
- ehtiyojmand yoshlar bandligining barcha jihatlari va turlarini tahlil qilish;
- mavjud axborot-statistik bazani baholash va mavjud real muammolari aniqlash;
- ehtiyojmand yoshlar bandligini hisobga olishning amaldagi tamoyillarini ko'rib chiqish;
- ehtiyojmand yoshlar ishsizligi dinamikasi va darajasini va uni baholashning joriy uslubiy yondashuvlarini baholash;
- ehtiyojmand yoshlar bandligini ta'minlashga ko'maklashish mexanizmini shakllantirish jarayonini tahlil qilish va uning o'ziga xos kamchiliklarini baholash;

- davlat darajadasi bandlikka ko'maklashish mexanizmining asosiy tarkibiy qismlarini aniqlash va uni takomillashtirishning asosiy yo'nalishlarini shakllantirish;

- hududiy miqyosda yoshlar bandligini ta'minlash bo'yicha tadbirlarni tahlil qilish va bu yerda yoshlar bandligini ta'minlashning samarali tizimlarini yaratish bo'yicha chora-tadbirlar kompleksini belgilash.

- yoshlarni ishga joylashtirish va ularning bandligi uchun shart-sharoitlar yaratish;

- ehtiyojmand yoshlarning ta'lim olishi va kasb-hunarga o'qishini doimiy rag'batlantirish tizimlarini joriy etish (monomarkazlar va kasb-hunar maktablari);

- ehtiyojmand yoshlarga xizmat ko'rsatilishida ijtimoiy ish xodimlarining faoliyatini bevosita yo'lga qo'yish;

- ehtiyojmand yoshlar bilan ishlashning chet el tajribalaridan oqilona va milliy mentalitetimizga moslikda olib borilishini tatbiq etish;

- bandlikni ta'minlashda passiv bandlik siyosati emas, balki, aktiv bandlik siyosatiga to'laonli o'tish, ya'ni bunda bandlik xizmati ehtiyojmand yoshlarni ishga joylashtirish shakllarini ko'paytirishi, ularni faqatgina ishsizlik nafaqasi yoki jamoat ishlari kabi xizmatlar bilan band qilmay ishga joylashish xizmatlarini optimal ko'rsatishlari lozim bo'ladi.

Xulosa. Bugun Yangi O'zbekistonni barpo etishda ehtiyojmand yoshlar bandligini ta'minlashning samarali ustuvor yo'nalishlari shuni ko'rsatmoqdaki, ehtiyojmand yoshlarga faqatgina motiv va o'zlariga ishonch hissini uyg'otish, bunga esa kasbga yo'naltirish, ta'lim, ijtimoiy xizmat va ta'minot (bandlik, moddiy yordam, subsidiya va h.k.) lar bilan erishishimiz, uchunchi renessansni barpo etishimizda ular bandligini ta'minlash eng ustuvor vazifalarimizdan bo'lishini ta'kidlashimiz lozim bo'ladi, albatta.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi 2023-yil 30-aprel;
2. Aholi bandligi to'g'risidagi qonuni O'RQ – 642-son, 2020-yil 20-oktabr;
3. Shavkat_Mirziyoev_Yangi_O'zbekistonda_erkin_va_farovon_yashaylik – Toshkent 2021 y.
4. "Kapital" – K.Marks, XIX asr, Germaniya.
5. "Inson motivatsiyasi nazariyasi" - A. Maslou (1943) asari va 1954 yilgi "Motivatsiya va shaxsiyat" kitobi.
6. Рыбкина, В. Безработица - проблема современной России / В. Рыбкина // Профессиональное образование: методология, технологии, практика : Сборник научных статей. Том Выпуск 15. - Челябинск : ЗАО "Библиотека А. Миллера", 2022. - С. 241-245. - EDN SELOWN.
7. Стукова Д.Е. Безработица в современной России / Д. Е. Стукова, Л. В. Федосеева // Экономика и менеджмент в условиях цифровизации: проблемы, новые решения и перспективы : Сборник научных трудов. - Ростов-на-Дону : Донской государственный технический университет, 2022. - С. 276-282. - EDN NVJQKO.
8. Некрасова, С.С. Безработица в условиях COVID-19 / С. С. Некрасова, А. В. Потапова // Вестник молодого ученого Кузбасского института : сборник научных статей. Том Выпуск 7. - Новокузнецк : Кузбасский институт Федеральной службы исполнения наказаний, 2021. - С. 143-145. - EDN OJEOWR.
9. Исина, М.Е. Безработица, её особенности и способы преодоления / М. Е. Исина, О. Б. Иваненко // Стратегии развития государства и экономики в условиях турбулентности : Сборник статей. - Мюнхен : GRIN Verlag, 2021. - С. 37-42. - EDN UGIXKL.
10. Шаихова, К.Д. Безработица - ключевой индикатор рынка труда / К. Д. Шаихова // Профессиональное образование: методология, технологии, практика : СБОРНИК НАУЧ-НЫХ СТАТЕЙ. Том Выпуск 14. - Челябинск : «ЗАО Библиотека А. Миллера, 2021. - С. 200-203. - EDN YGZCSK.
11. Есиева, И.В. Проблема безработицы в России: государственная политика и методы решения / И. В. Есиева. // Экономика и предпринимательство. - М: Меркурий. 2015.
12. Савина, Т. Безработица как индикатор экономической безопасности в сфере занятости: региональный аспект / Т. Савина. // Экономический анализ: теория и практика. - 2018.
13. Shavkat_Mirziyoev_Yangi_O'zbekistonda_erkin_va_farovon_yashaylik – Toshkent 2021 y.
14. <https://yoshlardaftari.uz/>.
15. <https://yoshlardaftari.uz/advice/>.
16. "Kambag'al va ishsiz fuqarolarni tadbirkorlikka jalb qilish, ularning mehnat faolligini oshirish va kasb-hunarga o'qitishga qaratilgan hamda aholi bandligini ta'minlashga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" - O'zbekiston respublikasi prezidentining 4804-sonli qarori.
17. "Aholiga sifatli ijtimoiy xizmat va yordam ko'rsatish hamda uning samarali nazorat tizimini yo'lga qo'yish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar to'g'risida" PF-82 sonli. 2023-yil 1-iyun.